

საქართველოს ეროვნული ბანკი

საქართველოს პარლამენტი

DÖVLƏT BÜDCƏSİ VƏ VERGİLƏR

ფინანსი

საქართველოს ეროვნული ბანკი
National Bank of Georgia

საქართველოს პარლამენტი

DÖVLƏT BÜDCƏSİ

Dövlət büdcəsi - bu müəyyən zaman dövründə (adətən, bir il ərzində) dövlətin bütün gəlirləri və xərclərinin toplusudur. Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin əsas mənbəyi fiziki şəxslər və hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən vergilər, qrantlar və digər gəlirlərdir. Dövlət vergiləri toplayır və sonra həmin resursun idarə edilməsini, yəni üzərində sərəncam verilməsini müəyyən edir. Bu qeyd edilən resursdan, məsələn, təhsil, elm, müdafiə və təhlükəsizlik (polis, ordu), texnologiyalar, ətraf mühiti mühafizə və əhali üçün əhəmiyyətli xidmətlərin təmin edilməsi, o cümlədən, sağlamlıq və sosial müdafiə, nəqliyyatın və infrastrukturun (yolların, körpülərin) inkişafı və qulluq-sahibliyi, məhkəmələrin fəaliyyətinin təmin edilməsi və sair kimi, cəmiyyət üçün faydalı sahələrin inkişafı üçün istifadə edilməsini nəzərdə tutur.

Ümumi-dövlət və yerli vergilər mövcuddur.

Ümumi-dövlət vergilərinin ödənilməsi bütün ölkə ərazisində icbaridir. Bu cür vergilər aşağıdakılardır:

- a) Gəlir vergisi;
- b) Mənfəət vergisi;
- c) Əlavə dəyər vergisi (ƏDV);
- ç) Aksiz;
- d) İdxal vergisi.

Yerli vergilərin ödənilməsi isə, adının bizə göstərdiyi kimi, yalnız konkret özünüidarəetmə vahidinin (yəni şəhərin və rayonun) ərazisində icbaridir. Yerli vergilərin məbləğini yerli özünüidarəetmələrin özləri müəyyən edirlər - bu o deməkdir ki, müxtəlif rayonlarda müxtəlif məbləğdə yerli vergiyə rast gələ bilərik.

Yerli verginin növü əmlak vergisidir.

Gəlin, Gürcüstanda mövcud olan hər bir vergini qısa bir şəkildə müzakirə edək:

Gəlir vergisinin məbləği gəlirin növündən asılıdır və gəlirin 5-20%-ni təşkil edir və onu bu və ya digər formada gəliri əldə edən fiziki şəxslər ödəyirlər. Maaş şəklində əldə edilən gəlirlərdən bir çox halda 20% vergi tutulur, bu o deməkdir ki, əgər insan işləyir və onun maaşı 1,000 ləridirsə, onun 20%, yəni 200 ləri vergi şəklində dövlət büdcəsinə köçürülməlidir, qalan məbləğ üzərində isə öz istəyinə uyğun olaraq sərəncam verə bilər. Gəlir vergilərinin yığılma prosesini sadələşdirmək məqsədilə, işləyən insanın gəlir vergisini onun əvəzindən əksər hallarda elə onun maaşından həmin insanın işlədiyi və ona gəlirin köçürüldüyü təşkilat ödəyir.

Mənfəət vergisini, gəlir vergisindən fərqli olaraq, biznes əməliyyatlarından mənfəəti əldə edən hüquqi şəxslər, yəni şirkətlər ödəyirlər. Həmin vergi mənfəətin 15%-ni təşkil edir. Qeyd edilməlidir ki, 2017-ci ildən dövlət biznesi həvəsləndirmək məqsədilə mənfəət vergisinin tutulmasının yeni, b.a.

“Eston modelini” tətbiq etmişdir, hansı ki, onu nəzərdə tutur ki, **əgər** biznes mənfəət şəklində əldə etdiyi məbləği təkrar eyni biznesə qaytararsa (yəni **əgər** həmin pulu yenə də biznesə qaytarar və onun istifadə edilməsi üçün istifadə edərsə), o zaman o, mənfəət vergisindən azad ediləcəkdir. Biznes vergini yalnız şirkətin sahiblərinə, yəni səhmdarlarına dividend şəklində verdiyi məbləğin miqdarından ödəməli olacaqdır.

ƏDV, yəni əlavə dəyər vergisi birbaşa olmayan vergidir, hansının miqdarı 18%-dir. **ƏDV** -nin dəyəri yekun istifadəçinin ödədiyi hər bir malın və xidmətin qiymətinə daxildir.

Məsələn, **əgər** Siz qiyməti 4 lari olan süd alırsınızsa, həmin qiymətdə artıq **ƏDV** vardır.

Aksiz vergisi, **ƏDV**-yə bənzər olaraq, birbaşa olmayan vergidir, hansının ödənilməsi müəyyən növ məhsul və ya xidmət istehsal edildiyi, satıldığı və ya satın alındığı təqdirdə icbaridir. Bunlara alkoqollu içkilər, tütün, neft məhsulları, avtomobillər, kazinolar/oyun biznesi və sair aid edilir.

Aksiz vergisi, **ƏDV**-yə bənzər olaraq, birbaşa olmayan vergidir, hansının ödənilməsi müəyyən növ məhsul və ya xidmət istehsal edildiyi, satıldığı və ya satın alındığı təqdirdə icbaridir. Bunlara alkoqollu içkilər, tütün, neft məhsulları, avtomobillər, kazinolar/oyun biznesi və sair aid edilir.

İdxal vergisi müəyyən məhsulun və ya xidmətin satmaq məqsədilə xarici ölkədən Gürcüstana gətirilməsini, yəni idxalını həyata keçirən şəxslərin öhdəsinə qoyulur. İdxal vergisi 5%, 12% və ya sabit vergini təşkil edə bilər və onun dəqiq miqdarı idxal olunmuş məhsulun və ya xidmətin miqdarı və növündən asılıdır.

Əmlak vergisi yerli vergidir, çünki onu Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş dərəcə şərcivəsində tətbiq etmək hüququna yerli özünüidarəetmələr (şəhərlər və rayonlar) malikdir və onun həmin ərazidə əmlaka sahib olan şəxslər tərəfindən ödənilməsi icbaridir.

Əmlak vergisinin ödəyicisi mülkiyyətində daşınmaz əmlak (məsələn, bina-tikili, torpaq sahəsi və s.) olan hüquqi şəxs və şəxsi və ya ailəsinin illik gəliri 40,000 ləridən artıq olan və daşınmaz əmlaka sahib olan fiziki şəxsdir. Qeyd edilməlidir ki, 2017-ci ildə eləcə də avtomobillər üzrə əmlak vergisi təyin edildi və həmin vergini avtomobil sahibləri 2018-ci ildən ödəyirlər.

Əmlak vergisinin dərəcəsinin miqdarı əmlakın yerləşdiyi yerə və ödəyicinin ailə gəlirinə görə fərqli ola bilər. Bəzi hallarda əhəmiyyətli güzəştlər də şamil edilir; misal üçün, yüksək dağlıq regionlarında mövcud olan əkin-səpin torpaq sahələri üzrə sahibləri çox kiçik vergini ödəməli olurlar (və ya ümumiyyətlə ödəməli olmurlar).

Nəzərə alın ki, vergilər ödənilmədiyi halda fiziki və hüquqi şəxslərin öhdəsinə cərimə qoyulur.

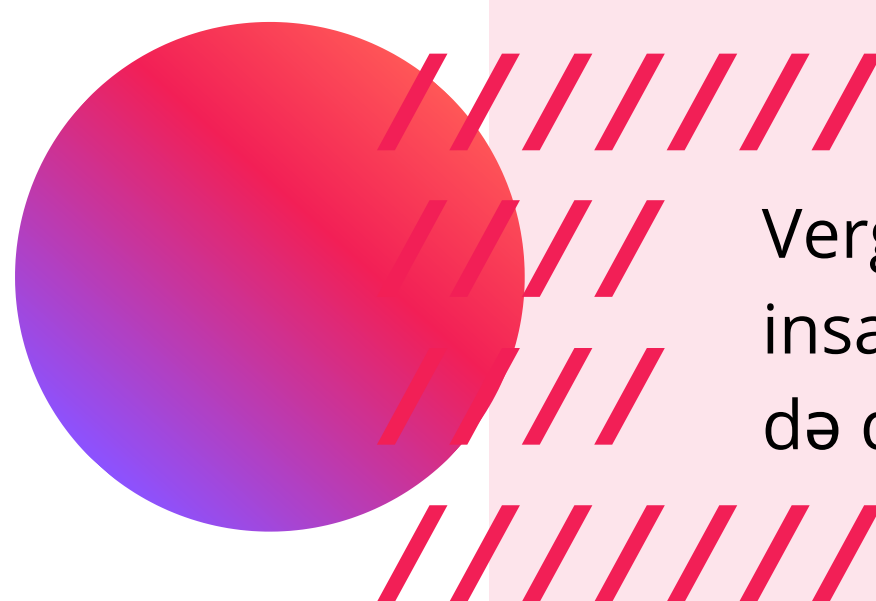
Artıq qeyd etdiyimiz kimi, vergilərdən əlavə, büdcənin mədaxillərinin əhəmiyyətli mənbələri eləcə də qrantlar və digər növ gəlirlərdir.

Qrant - bu dövlət tərəfindən donor təşkilatlarından müxtəlif məqsədliliklə təmənnasız olaraq əldə edilən vəsaitlərdir. Qrantın məqsədliliyi, məsələn, regional inkişaf, səhiyyə, peşə təhsili, elmi və tədqiqat fəaliyyəti, kənd təsərrüfatı və sair ola bilər. Kreditdən fərqli olaraq, dövlət qrantı verənə pulu qaytarmır.

Digər gəlirlərin əhəmiyyətli payını isə dövlət mülkiyyətindən əldə edilən gəlirlər (məsələn, dövlət mülkiyyətində olan müəssisələrdən əldə edilən dividendlər və faizlər, icarə), inzibati rüsumlar (məsələn, lisenziyalar, icazələr, qeydiyyat rüsumları və s.) və cərimələr, eləcə də dövlət mülkiyyətində olan aktivlərin satışından (özəlləşdirmədən, yəni dövlət əmlakının özəl mülkiyyətə keçməsindən) əldə edilən gəlirlər tutur.

DÖVLƏT BÜDCƏSİ NECƏ TƏRTİB EDİLİR?

Hər ilin sonunda ölkənin hökuməti gələcək ilin büdcəsini və prioritetləri və müvafiq olaraq onu müəyyən edir ki vergilərdən, beynəlxalq və ya yerli qrantlardan və digər mənbələrdən hansı miqdarda maliyyə resursu daxil olmalı, təhsil, tibb, infrastruktur və sair kimi, konkret sahələri maliyyələşdirmək üçün hansı məbləğ xərclənməlidir. Misal üçün, 2019-cu ilin büdcəsinin bir neçə prioritetli istiqaməti var idi: səhiyyə və sosial təminat, müdafiə, ictimai asayiş və təhlükəsizlik, regional inkişaf, infrastruktur və turizm, təhsil, elm və peşə hazırlığı, kənd təsərrüfatı. Müvafiq olaraq, məhz həmin istiqamətləri inkişaf etdirmək üçün dövlət büdcəsindən ən çox maliyyə resursu xərclənirdi. Dövlət büdcəsinin layihəsinin hazırlanma və təqdim edilmə prosesinə koordinasiyanı Gürcüstan Maliyyə Nazirliyi həyata keçirir. Maliyyə Nazirliyi tərəfindən hazırlanmış büdcəni təsdiq edir və sonra yerinə yetirilməsinin monitorinqini Gürcüstan Parlamenti həyata keçirir. Dövlət büdcəsi və onun prioritetli istiqamətləri barədə əlavə məlumatı Maliyyə Nazirliyinin veb sahifəsində əldə edə bilərsiniz: www.mof.gov.ge

Vergiləri dərk edən
insan şəxsi büdcəsini
də daha yaxşı idarə edir!

